

KLASSIK RAQS MAKTABI TARIXI VA UNING O‘ZBEK RAQS SAN’ATIDAGI O‘RNI

Boboqulova Dilnoza

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 3-bosqich talabasi

Abdujabborova Ro‘ziy Sharofiddin qizi

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 4-bosqich talabasi

Nazarova Dinara Baxtiyor qizi

Uzbekiston davlat xareografiya akademiyasi Urganch filiali 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Klassik raqs maktabi — o‘zining nafisligi, yuqori texnik mahorati va chuqur estetik ifodasi bilan dunyo raqs san’ati tarixida alohida o‘rin tutadi. O‘zbekistonda ham klassik raqsning rivojlanishi va uning milliy raqs san’ati bilan uyg‘unlashuvi mustahkam o‘ringa ega. Klassik raqs maktabi nafaqat O‘zbekistonda, balki butun Markaziy Osiyo mintaqasida raqs san’atining rivojlanishi va taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan. Ushbu maqolada klassik raqs maktabining rivojlanish tarixi, uning O‘zbekistonga kirib kelishi va mahalliy raqs san’atidagi o‘rniga to‘xtalib o‘tamiz.*

Kalit so‘zlar: *klassik, milliy, Markaziy Osiyo, yevropa, teatr, balerina, pointe, jette, balet maktabi, ta’lim, xalqaro aloqa.*

1. **KLASSIK RAQS MAKTABINING TARIXI**
2. **KLASSIK RAQSNING O‘ZBEKISTONGA KIRIB KELISHI**
3. **KLASSIK RAQSNING O‘ZBEK RAQS SAN’ATIDAGI O‘RNI**
4. **KLASSIK RAQSNING ZAMONAVIY O‘ZBEKISTONDAGI O‘RNI**

1.1 KLASSIK RAQS MAKTABINING TARIXI

Klassik raqs maktabi o‘zining boy tarixi bilan san’atning eng qadimiy va nafis yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, o‘rta asrlardan boshlab Yevropa saroylarida shakllangan. Ushbu maktabning shakllanishi jarayonida balet san’ati markaziy rol o‘ynagan bo‘lib, bu uslub zamonaviy klassik raqsning poydevorini yaratdi. Klassik raqs maktabi asosan Yevropada paydo bo‘lib, o‘z rivoji davomida texnik mahorat va estetik ifodaning aniq qoidalarini belgilab berdi.

Klassik raqsning dastlabki bosqichlari: Yevropadagi rivojlanish

Klassik raqs maktabining shakllanishi XVI asrda Italiya va Fransiyada boshlangan. **Italiyada** bu san’at turi ilk bor saroylar va qirollik oilalari doirasida ijro etila boshlagan. Keyinchalik fransuz saroylarida klassik raqsning rivojlanishi davom etdi, ayniqsa, **Fransiya qiroli Lyudovik XIV** klassik raqs san’atiga katta hissa qo‘shdi. 1661-yilda u **Parij Qirollik raqs akademiyasini** (Académie Royale de Danse) tashkil etdi. Bu akademiya klassik raqs texnikalari va qoidalarini sistematik ravishda o‘rgatadigan ilk professional maktablardan biri hisoblanadi.

Fransiyada klassik raqsning asosiy yo‘nalishlari va texnikalari shakllana boshladi. Har bir raqs turi qat’iy harakatlar tizimiga ega bo‘lib, raqqoslar aniq texnika va ko‘rinishlar asosida ijro etishlari talab qilingan. Klassik raqsda baletning rivojlanishi bilan bog‘liq tarzda badiiy ifoda va texnik mukammallikka e‘tibor qaratildi. Shuningdek, **balerina** tushunchasi paydo bo‘lib, ayollar sahnada baletning markaziy figuralaridan biriga aylandilar.

Klassik baletning Rossiyadagi rivoji

Klassik raqsning asosiy rivojlanish markazlaridan biri **Rossiya** bo‘ldi. XVIII asrda Rossiyada balet san‘ati kuchli rivojlandi va Peterburg klassik raqs maktabi dunyoga mashhur bo‘lib ketdi. Rossiya imperatorlari klassik raqs san‘atiga katta e‘tibor berib, Yevropa balet ustalarini taklif qilgan va professional raqs maktablari tashkil etganlar.

Rossiyadagi klassik balet maktabining rivojlanishida **Mariinskiy teatri** va keyinchalik **Bolshoy teatri** katta rol o‘ynadi. XIX asrning o‘rtalarida Rossiyada balet san‘ati yuqori darajada rivojlandi va klassik raqs texnikalari bu davrda yanada takomillashtirildi. Rossiya balet maktabi o‘zining nafisligi va texnik murakkabligi bilan ajralib turar edi. **Marius Petipa, Lev Ivanov, Agrippina Vaganova** kabi yirik balet ustalari klassik balet texnikalarini mukammallashtirishda muhim rol o‘ynadilar.

Rossiya klassik baleti nafaqat texnik jihatdan mukammal edi, balki badiiy ifoda, musiqiy kompozitsiyalar va sahna dekoratsiyalari ham balet asarlarida katta ahamiyatga ega edi. Shuningdek, **Pyotr Chaykovskiy, Igor Stravinskiy** kabi kompozitorlar balet musiqasini yozib, klassik raqsning badiiy mazmunini boyitdilar.

Klassik raqs maktabi qoidalari va texnikalari

Klassik raqs maktabida texnikaning mukammalligi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Raqs qoidalari qat’iy tartibda tuzilgan bo‘lib, harakatlar tizimi, turli pozitsiyalar va sahna ko‘rinishlari ma’lum me’yorlarga rioya qilgan holda ijro etiladi. Klassik raqsning asosiy texnikalari orasida **pleye, releve, piruet, arabeska** va **jette** kabi ko‘plab harakatlar mavjud.

Klassik raqs texnikasi raqqoslardan kuchli jismoniy tayyorgarlik va mukammal nazoratni talab qiladi. Raqs paytida har bir harakatning aniq va nafis ifodasi, sahnada raqqoslarning muvozanatini saqlab turishi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, balerinalar poyafzali – **pointe** yordamida oyoq uchida raqs ijro etish klassik baletning ajralmas qismiga aylangan.

Klassik raqsning XX asrdagi rivoji va zamonaviy yo‘nalishlari

XX asrga kelib, klassik raqs o‘zining yuqori texnik mukammalligi va badiiy ifoda kuchi bilan butun dunyo bo‘ylab ommalashdi. Ayniqsa, Rossiya balet maktabi va uning ijodiy yo‘nalishlari G‘arbda katta shuhrat qozondi. **Sergey Diagilev** boshchiligidagi “Rus baleti” truppasi Yevropa va Amerikada gastrollar o‘tkazib, rus klassik raqsini dunyoga tanitdi.

XX asr davomida klassik raqs san‘atida yangi ijodiy tajribalar o‘tkazila boshlandi. Zamonaviy balet yo‘nalishlari paydo bo‘lib, an’anaviy klassik raqs

elementlari yangi texnikalar va badiiy ifodalar bilan boyitildi. Masalan, **Jorj Balanchin**, **Moris Bejart** kabi balet ustalari klassik raqs uslublarini modern yoʻnalishlar bilan uygʻunlashtirgan holda yangi asarlar yaratdilar.

Bugungi kunda klassik raqs sanʼati global miqyosda rivojlanishda davom etmoqda. Balet maktablari va truppalari butun dunyo boʻylab faoliyat yuritib, klassik raqsning milliy va zamonaviy yoʻnalishlarini birlashtirgan holda ijod qilishmoqda.

Klassik raqsning madaniy ahamiyati

Klassik raqs maktabi sanʼatning eng boy yoʻnalishlaridan biri boʻlib, u nafaqat raqqoslar texnikasini rivojlantiradi, balki xalqning madaniy merosini ifodalashda ham katta rol oʻynaydi. Bu sanʼat turi oʻzining nafisligi va badiiy ifodasi bilan turli madaniyatlar oʻrtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlaydi. Klassik raqs maktabi milliy raqs bilan uygʻunlashib, ularni yangi sahna asarlari shaklida namoyish etadi.

2.1 KLASSIK RAQSNING OʻZBEKISTONGA KIRIB KELISHI

Klassik raqsning Oʻzbekistonga kirib kelishi XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Rossiya imperiyasining taʼsiri bilan bogʻliq. Bu davrda Oʻzbekiston hududi Rossiya imperiyasiga kirgan boʻlib, mamlakat madaniy va sanʼat hayoti rus va Yevropa taʼsiriga duch keldi. Ushbu jarayonda Rossiyada keng rivojlangan klassik balet va raqs sanʼati Oʻzbekiston hududiga ham kirib keldi.

Rossiya imperiyasi davrida madaniy aloqalar mustahkamlanib, Oʻzbekistonga klassik raqs va balet sanʼatining kirib kelishiga imkon yaratildi. Peterburg va Moskva balet maktablari oʻzining texnik mukammalligi va balet madaniyati bilan Oʻzbekiston madaniyatida muhim oʻrin tuta boshladi. Shu tariqa klassik raqs texnikalari Oʻzbekistonda ham sahnada ijro etila boshladi.

Milliy raqs va klassik balet uygʻunligi

Oʻzbekistonda klassik raqs sanʼati va milliy raqsning birgalikda rivojlanishi milliy sanʼatning yangi bosqichga chiqishiga hissa qoʻshdi. Milliy raqslarning oʻziga xos harakatlari klassik baletning nafis texnikasi bilan boyitildi. Ayniqsa, "**Bahor**" **ansambli** va boshqa milliy raqs jamoalari klassik raqsning texnik uslublarini milliy raqs ijrochiligida muvaffaqiyatli qoʻllay boshladilar. Bu esa Oʻzbekistonning raqs sanʼati sahnasida oʻziga xos milliy va zamonaviy uygʻun raqs uslubini yaratishga olib keldi.

Toshkent balet maktabi va oʻquv dargohlari

Klassik raqs sanʼatini rivojlantirish maqsadida Toshkentda 1947-yilda **Toshkent Davlat balet maktabi** tashkil etildi. Bu maktabda oʻzbek va sovet baletining yirik ustalari dars bergan, yosh raqqoslar professional klassik balet texnikalarini oʻrganib, keyinchalik milliy va xalqaro sahnalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishgan. Toshkent Davlat balet maktabi klassik raqs sanʼatini mahalliy sharoitda ommalashtirish va professional darajada oʻrgatishda muhim rol oʻynadi.

Shu bilan birga, o'zbek raqqoslari Sovet Ittifoqining turli madaniy tadbirlarda ishtirok etib, balet san'ati orqali milliy madaniyatni dunyo miqyosida tanitishga muvaffaq bo'lishdi.

3.1 KLASSIK RAQSNING O'ZBEK RAQS SAN'ATIDAGI O'RNI

Klassik raqs, O'zbekiston madaniyatining ajralmas qismi sifatida, o'zbek raqs san'atiga o'ziga xos ta'sir ko'rsatdi. Ushbu ta'sir O'zbekistonning madaniy va badiiy hayotida klassik raqsning o'rni va ahamiyatini belgilaydi. O'zbek raqs san'atida klassik raqsning o'rni quyidagi jihatlardan iborat:

1. Texnik asos va nazariy poydevor

Klassik raqs O'zbekistonda balet va sahna san'atining asosiy texnik asoslarini yaratdi. Klassik raqs texnikasi O'zbek raqslari uchun yangi harakatlar va pozitsiyalarni kiritdi. Bu esa raqqoslarga yuqori mahoratga ega bo'lish imkonini berdi. Klassik raqsdan olingan uslublar va texnikalar, o'zbek raqsiga qo'shilib, raqqoslarning harakatlarining ko'proq kompleks va ma'naviy boyligini oshirdi.

2. Madaniy almashinuv va ijodiy uyg'unlik

Klassik raqs O'zbekistonning madaniy hayotida xalqaro aloqalarni kuchaytirishda muhim rol o'ynadi. O'zbek raqqoslari, klassik raqsni o'rganish orqali, boshqa millatlarning madaniyatini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu almashinuv O'zbekiston raqs san'atining yangi yo'nalishlarini yaratishga va o'ziga xos badiiy tili rivojlanishiga olib keldi.

Klassik raqs va milliy raqs o'rtasidagi uyg'unlik o'zbek raqs san'atini yanada boyitdi. Milliy raqsning an'anaviy harakatlari klassik raqsning texnikasi bilan birlashtirilishi orqali yangi raqs kompozitsiyalari yaratildi.

3. Ta'lim va tarbiya

Klassik raqs O'zbekistonda raqqoslarni tayyorlash jarayonida katta ahamiyatga ega. 1947-yilda tashkil etilgan Toshkent Davlat balet maktabi O'zbekistonning balet san'atini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Ushbu maktabda klassik raqs texnikalari o'rgatilib, raqqoslar zamonaviy balet sahnalarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishdi.

Klassik raqs maktablari va kurslari o'zbek raqqoslarining mahoratini oshirishga, ularning ijodiy potentsialini ochishga va xalqaro sahnalarda tanilishga yordam berdi. Bu jarayon O'zbekistonning madaniyatini global miqyosda tanitishda ham muhim ahamiyat kasb etdi.

4. San'atning yangilanishi va zamonaviy tendensiyalar

XX asrda klassik raqs O'zbekistonda yangi tendensiyalarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Balet va klassik raqs uslublari o'zbek raqslari bilan uyg'unlashib, yangi san'at yo'nalishlarini yaratdi. O'zbek raqqoslari va koreograflari klassik raqs texnikalarini o'z ijodlarida qo'llay boshladilar. Bu esa O'zbekiston raqs san'atining rivojlanishiga, milliy xususiyatlarni va badiiy ifodani saqlab qolishga xizmat qildi.

Zamonaviy raqs san'atida klassik raqs elementlarining qo'llanilishi o'zbek raqs san'atini yanada innovatsion va ijodiy imkoniyatlar bilan boyitdi. Klassik raqs

O'zbekiston raqs sahnalarida ijodiy yangiliklar va zamonaviy raqs uslublarini ishlab chiqishda asosiy ilhom manbai bo'lib xizmat qilmoqda.

4.1 KLASSIK RAQSNING ZAMONAVIY O'ZBEKISTONDAGI O'RNI

Zamonaviy O'zbekistonda klassik raqs san'ati o'zining boy merosi, milliy an'analari va global tendensiyalarga mos ravishda rivojlanmoqda. Klassik raqs, balet va zamonaviy raqs uslublarini o'z ichiga olgan bu yo'nalish, O'zbekiston madaniy hayotida muhim o'rin egallaydi. Klassik raqsning zamonaviy O'zbekistondagi o'rnini quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. San'at va madaniyatni rivojlantirish

Klassik raqs O'zbekistonda madaniy hayotning ajralmas qismi sifatida, mamlakatning san'at va madaniyatini rivojlantirishga hissa qo'shadi. Klassik balet sahnalari va raqs ansambllari O'zbekistonda keng tarqalgan bo'lib, har yili ko'plab konsertlar, festival va musobaqalar o'tkaziladi. Bu tadbirlar klassik raqsni ommalashtirish va san'atning rivojlanishi uchun muhim platforma bo'lib xizmat qiladi.

2. Ta'lim va raqqoslarni tayyorlash

Zamonaviy O'zbekistonda klassik raqs ta'limi balet maktablari va raqs studiyalari orqali amalga oshiriladi. Toshkent Davlat balet maktabi, O'zbekiston davlat san'at instituti va boshqa ta'lim muassasalari klassik raqsni o'qitishda yetakchi o'rin tutadi. O'quv dasturlari klassik raqs texnikasini, koreografik ifodani va ijodiy yondashuvni o'z ichiga oladi.

Ushbu ta'lim tizimi O'zbekistonning raqqoslar tayyorlashida muhim rol o'ynaydi va yosh raqqoslarning klassik raqs texnikasini o'zlashtirishiga, shuningdek, ularni xalqaro sahnalarda tanitishga yordam beradi.

3. Ijodiy yangilanish va o'zbek raqsiga ta'siri

Zamonaviy O'zbekistonda klassik raqs elementlari va uslublari yangi ijodiy tendensiyalar bilan birga rivojlanmoqda. Zamonaviy raqs ustalari klassik raqsni zamonaviy san'at bilan uyg'unlashtirish orqali yangi raqs kompozitsiyalarini yaratadilar. Ushbu jarayonda milliy raqs an'alarini saqlab qolish va ularni zamonaviy kontekstda yangilash muhim ahamiyatga ega.

Klassik raqsning zamonaviy raqsqa ta'siri nafaqat texnikalar, balki sahna estetikasi, musiqiy ko'rinishlar va raqs xarakterlarida ham ko'rinadi. Bu esa O'zbekistondagi raqs san'atini yanada diversifikatsiyalash va boyitishda xizmat qiladi.

4. Xalqaro aloqalar va tanilish

Klassik raqs O'zbekistonning xalqaro maydonda tanilishida ham muhim rol o'ynaydi. O'zbek raqqoslari va balet jamoalari xalqaro festival va musobaqalarda ishtirok etish orqali o'z mahoratini namoyish etadilar. Bu jarayon O'zbekistonning raqs san'atini xalqaro miqyosda tanitish va madaniyatini ommalashtirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, O'zbekiston klassik raqs an'alarini saqlab qolish bilan birga, xalqaro standartlarga mos ravishda raqs san'atini rivojlantirishga harakat qilmoqda. Bu

jarayon O‘zbekistonning madaniy merosini va uning zamonaviy shakllarini birgalikda birlashtirishga yordam beradi.

Xulosa

Klassik raqs maktabi O‘zbekiston raqs san‘atida alohida o‘rin egallab, milliy raqslar bilan uyg‘unlashgan holda rivojlanib kelmoqda. Bu san‘at turi o‘zining texnik mukammalligi va estetik nafisligi bilan o‘zbek raqqoslari ijodiga yangi rang-baranglik kiritdi. Bugungi kunda O‘zbekistonda klassik raqs nafaqat professional raqs jamoalari va balet san‘atida, balki milliy raqslar ijrosida ham faol foydalanilib, o‘zbek san‘atining boyligini dunyo miqyosida tanitishda davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/uyg-ur-raqs-maktabi-tarixi-va-uning-o-zbek-raqs-san-atidagi-o-rni>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/xx-asr-o-zbek-raqs-san-atining-rivojlanish-yo-llari>
3. <https://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/download/12540/8567/8296>
4. [https://www.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/sanat/Raqs%20\(R.Dosmetova,%20N.Abraykulova\).pdf](https://www.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/sanat/Raqs%20(R.Dosmetova,%20N.Abraykulova).pdf)
5. <https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/download/21886/14609/20484>
6. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Raqs>
7. <https://yuz.uz/uz/news/milliy-raqs-xalqimizning-eng-munavvar-qadriyati>
8. <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/download/878/772/789>
9. <https://www.oac.dsmi-qf.uz/index.php/oac/article/view/188>
10. https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/06/07/NamDU-ARM-4711-AKADEMIK_LITSEY_VA_K%D0%90SB-HUN%D0%90R_K%D0%9ELL%D0%95JL%D0%90RI_UMUMTALIM_FANLAR.pdf
11. <https://cyberleninka.ru/article/n/xx-asr-o-zbek-raqs-san-atining-rivojlanish-yo-llari>
12. <https://lib.bimm.uz/items/download/11118>
13. <https://cyberleninka.ru/article/n/a-y-vaganova-balet-maktabining-rivojlanish-tendensiyalari>
14. <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/download/878/772/789>
15. <https://jdpu.uz/wp-content/uploads/2020/06/Xoreografiya-va-raqs-sanati-asoslari.%D0%A1%D0%B0%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%AD.pdf>
16. <https://www.4kid.uz/uz-5>
17. <https://modernedu-dv.com/index.php/dv/article/view/106/103>

18. <https://cyberleninka.ru/article/n/uyg-ur-raqs-maktabi-tarixi-va-uning-o-zbek-raqs-san-atidagi-o-rni>
19. <https://cyberleninka.ru/article/n/a-y-vaganova-balet-maktabining-rivojlanish-tendensiyalari>
20. <https://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/download/5160/3546/46>
95
21. <https://lib.bimm.uz/items/download/11118>